08/09/2024
A 002133-C 26
HF GROUP-IN

Digitized by the Internet Archive
in 2024 with funding from
United States Holocaust Memorial Museum

https://archive.org/details/bib293537

משה רוז׳גאל (רזיאל)

שמי משה רזיאל (רוזג׳אל).
נולדתי ב 3.9.1926.
אבי: אברהם יוסף רוזג׳אל
אימי: יהודית (פיינר).
גרנו בעיירה בשם פרושביץ ליד העיר קרקוב בפולין.
אני הייתי הבכור. היינו ארבעה ילדים.
אחי פנחס ואחיותי חיה-רוחל ומירלה.
אני הייתי בגיל 13 כשפרצה המלחמה ב 1.9.1939
אבא היה בערך בן 40, אמא בערך בת 38.
פנחס 11, חיה-רוחל 8, מירלה 7.
זכרונם לברכה, כולם, כל בני המשפחה, ניספו בגירוש בשואה למחנה בלז׳ץ תש״ב , 1942, מסלומניקי.

לאבא ולאימא היו הרבה אחים ואחיות ולכולם היו ילדים, המשפחה הייתה מונה כמאה איש ואישה. אבא היה סוחר ואימא הייתה עקרת בית. אבא הלך לכפרים וקנה תבואה וגם קנה גינה של עצי פרי מכל המינים. עם התבואה נסע בעגלה וסוסים לעיר קרקוב. שם הוא מכר לסוחרים. כשהייתה עונת פרי ההדר הוא קנה את הפרי כשעדיין היה על העצים וכשהפירות היו מוכנים לקטיפה הוא לקח פועלים והוריד את הפירות. את אלו שהיו מוכנים הוא נסע איתם לקרקוב. מה שלא היה מבושל שמנו על הגג. לא פעם כאשר עליתי על הגג היו אגסים ושזיפים שהיו כמו דבש. אני בארץ לא נפגשתי עם פרי כזה.
אצלנו היה נהוג שאבא מביא מהתפילה ביום שישי מבית הכנסת אדם עני שלא היה לו בית. הוא אכל וישן אצלנו. לא פעם ראיתי את הכינים מטיילים עליו .אמרתי לאמא והיא אמרה לי:״זו מצווה גדולה״. אני לא ראיתי מה המצוות האלו עזרו משהו. אני הייתי צריך להביא יותר מים הביתה בשביל הכביסה.

כשפרצה מלחמת העולם השניה ב 1.9.1939 אני הייתי בן 13. כשהגרמנים נכנסו לעיירה שלנו הייתה התנגדות של הצבא הפולני. הפולנים נלחמו עם סוסים לא היה להם את הנשק מה שהיה לגרמנים. הפולנים לא יכלו לעשות הרבה עם הסוסים שלהם נגד האוירונים והטנקים של הגרמנים. הגרמנים שרפו חצי מהעיירה. גם הבית שלנו נשרף. אני ואמא הוצאנו הרבה דברים והבאנו לדוד שמחה ,אח של אבא, שאצלו לא הייתה שריפה. לדוד זה היה בית פרטי גדול של 2 קומות והיו לו אסמי תבואה מכל הסוגים בקומת הקרקע שכולה יועדה למטרה זו.
חיילים פולנים ויהודים רבים הסתתרו במהלך הקרב בתוך בתי העיירה.

אני לא פחדתי. הלכתי לבית הדוד ושם היו הרבה חיילים ששכבו על הרצפה, חלקם היו מתים אבל היו כאלו שעדיין חיו. חיילים יהודים ששירתו בצבא הפולני ביקשו מים באידיש.הלכתי להביא להם מים מתוך חביות מים שהיו בבתים.(את המים היינו מביאים מבאר שממנה העלנו מים בדליים או ע״י משאבה ידנית. היו מקומות שבהם העלו את המים ע״י גלגל מסתובב). אבל כשחזרתי אל החיילים היו כאלו שכבר נפטרו. הגרמנים ירו בכל הסוסים והיה צורך לקבור אותם. הגרמנים לקחו יהודים כדי לחפור בורות כקברים לסוסים. הגרמנים באו עם מכונית משא והעמיסו את הסוסים והביאו אותם לקבורה.

כשהגרמנים נכנסו לעיירה שלנו פרושוביץ, הם דבר ראשון הוציאו את הפולנים עם היהודים ביחד לשדה.
בצדי הדרך ראיתי אדם דתי עם זקן שמתחת לזרועו החזיק חבילת מצות כשהוא מוטל מת לאחר שירו בו למוות. (בפרושוביץ היה מפעל גדול למצות שמכר לכל הסביבה במהלך כל השנה ואנשים הצטיידו בחבילות מצות כי הן נשמרות לאורך זמן).
בשדה הם הפרידו בין היהודים והפולנים לפי רשימות התושבים שהיו להם. את היהודים לקחו לעבודה יומית ואת הפולנים שחררו.

את אבא לקחו לעבודה הוא פעם חזר הביתה עם חצי זקן חתוך וחתך בפנים. אמא בקושי עצרה את הדם.
אחרי כמה זמן התחילו לקחת לעבודה נוער. אותי לקחו לחוות פולני ועבדתי עבודות בשדות וכול מיני עבודות.
הגרמנים בחרו בראש עיר יהודי. הוא היה סוחר סוסים היו לו חמישה בנים יפים ובריאים והם סידרו את רשימות היהודים שישלחו למחנות עבודה. הם יכלו לעשות הכול.
הם היו צריכים להוציא לפועל מה שהגרמנים ביקשו מהם. הם היו צריכים להשיג כסף, כל מיני סחורות והם הלכו לאנשי הקהילה והוציאו מהם את כל מה שהגרמנים ביקשו.

אחרי שעבדתי בחקלאות שלחו אותי לבית חרושת של לבנים שרופות (ציגלניה בפולנית). זאת הייתה עבודה קשה אבל אוכל היה. אחרי כמה זמן הגרמנים ביקשו פועלים למחנה. וכאן כבר התחילה הבעיה. מי שהיה לו מספיק כסף יכול בינתיים להישאר בעבודות היומיות.

לנו לא היה כסף ושלחו אותי ועוד כאלה כמוני למחנה פלשוב, קרוב לקראקוב שבפולין. היו הרבה מחנות יותר קטנים מסביב לקרקוב. פלשוב היה מחנה גדול .כשהלכנו לעבודה שמרו עלינו אוקראינים עם כלבים גרמניים. הם היו מאומנים. אם מישהו יצא מהשורה הוא יכול היה להגיד ״תפוס אותו״ והכלב היה יכול להוציא חתיכת בשר מהבן-אדם. האוקראינים היו יותר אכזריים מאשר הגרמנים.

בפלשוב עבדנו בבניית כבישים.

המחנה היה חדש ועדיין לא מוגן כל-כך (לא היו גדרות חשמל). לא פעם ברחתי ממנו ונסעתי בטרמפ בעגלה או ברכבת הביתה לראות את המשפחה ללילה. (אז לא היו פלפונים לשאול מה שלומם). להם לא היה חסר בינתיים אוכל. אני קבלתי אוכל וקצת כסף מהבית והייתי חוזר למחנה, כדי שלא יתפסו אותי בבית.
פעם כשנסעתי ברכבת הגרמנים הוציאו שני נערים פולנים ואמרו להם להוריד את המכנסים והם הסתכלו על ה"מילה".
אני הייתי באותו קרון. כשהם חזרו הם קיללו וסיפרו מה שהגרמנים ביקשו מהם. מזלי שעברתי את זה בשלום.

פעם חזרתי מהמחנה בעגלה ובכפר נפגשתי עם חבר שלי שמואל בלומנפלד. ירד החושך ואני אמרתי לו שיבוא איתי שאני מכיר את פולני שיתן לנו מחסה ללילה כדי שלא יסגירו אותנו למשטרה (ועוד יקבלו פרס על ראשינו). אבל הוא לא נתן לנו להיכנס. ידעתי שאבא סחר איתו וגם נתן לו כבר הרבה דברים מהבית כדי שישמור עליהם עבור המשפחה עד שהמלחמה תיגמר. למרות זאת הפולני המנוול לא הסכים שנלון אצלו. ככה כול הלילה הסתובבנו עד לפנות בוקר חזרנו הביתה מצאתי את המשפחה בסדר וסיפרתי להם מה שקרה הלילה. חזרתי לפלאשוב ועבדתי. זה עבר בשלום.
(אותו שמואל בלומנפלד מקיים היום את האזכרות לזכר פרושוביץ בגלעד שהקמנו בבית-הקברות בחולון. בנוסף הוא אירגן את הקמת מצבה בפרושוביץ לזכר היהודים שנרצחו בשואה מהעיירה. כולנו, כל אלו ששרדנו מזוועות השואה מהישוב תרמנו מכספנו והשתתפנו בהקמת המצבה.)

בפלשוב נודע לנו שהולכים להוציא את כולם מעייריה אני ברחתי הביתה ואמרתי שאני רוצה ללכת עם המשפחה <u>וזה היה לפני החגים של ראש השנה בשנת 1942</u>.

(<u>עד היום</u> לפני ראש השנה אנו עושים אזכרה בחולון ליד המצבה שהקמנו לזכר הוצאת היהודים מהעיירה שלנו פרושוביץ.)

כשהגעתי הביתה שמעתי שהוציאו את ראש העיר (שסידר את הרשימות) עם חמשת בניו להורג. הם חפרו בור לעצמם וגרמני ירה בהם. הם נקברו יחדיו בקבר אחים.

הגעתי הביתה וההורים הכינו כבר את מה שהם רוצים לקחת. אחרי יומיים באו הגרמנים עם משטרת פולניה יחד עם יונקים (צעירים פולנים) ועשו עוצר.
אי אפשר היה לברוח. לפנות בוקר הוציאו את כולם לרינק (כיכר) = מגרש גדול. הם באו עם עגלות וסוסים. הגרמנים גייסו מהכפרים את כל העגלות והסוסים. מי שיכול היה ללכת הלך. על העגלות העמיסו את הילדים, הנשים, והזקנים.

אותי ואת אבא לקחו לצעדה. הרבה אנשים הלכו.
הגענו לעיר ״סלומניקי״ שבפולין (ליד קרקוב) הם הכינו שדה מלא מים ובוץ.
מי שהגיע בהליכה הגיע יחסית בסדר. לא קרה לנו שום דבר, הגענו בשלום. המרחק היה בערך 17 קילומטר.
הגרמנים ואחריהם היונקים (הנוער הפולני שהצטרף לנאצים) באו לאנשים שהגיעו על גבי העגלות (שהיו החלשים והזקנים) ורצו שירדו מהעגלות כמה שיותר מהר. אבל האנשים לא יכלו לרדת מהר ואז הגרמנים ״פשוט״ זרקו אותם מהעגלות. הסוסים והעגלות דרכו עליהם והיו קורבנות רבים.
אני חיכיתי למשפחה. כשפגשתי אותם הבאתי אותם לאבא. ומה עשו המבוגרים דבר ראשון? לבשו את הטלית והתפילין והתפללו.הם לא הורידו את הטלית, אבל הוא למעלה לא רצה לשמוע את התפילה שלהם? סגר את השמיים.

הכנו בורות כשימשו כשירותים ואני ראיתי במו עיני איך הפולנים זרקו לתוך בור הצואה יהודי. האדם נקבר בעודו בחיים. אני ראיתי במו עיני איך האדמה עולה ויורדת (מהנשימות שלו) עד שלפתע היא פסקה. הם צחקו !

אוכל עוד הבאנו אבל מים לא הבנו והיונקים הפולנים הביאו מים מעופשים שעמדו בשדה. הם ביקשו כסף, זהב עבור המים האלו ולא הייתה בררה ואנשים נתנו להם בשביל המים האלה כסף.

שכבנו ככה בשדה בשמש ובלי מים כמה ימים.
אחרי כמה ימים באו הגרמנים ועשו סלקציה. הם בירור אותנו ימינה או שמאלה, למחנה עבודה או למחנה השמדה.
אותי הוציאו לעבודה. רצו לקחת גם את אבא אבל הוא לא הסכים לעזוב את המשפחה והוא מיהר ולקח סתם ילד קטן מהשכן על הידיים וככה שלחו אותו עם כל המשפחה. הרבה זמן אחרי המלחמה שמעתי שלקחו אותם למחנה בלזץ׳ שבפולין, מחנה השמדה. מאז כבר לא שמעתי עליהם.

אותנו, את אלו ששלחו למחנה עבודה, לקחו למחנה פרוקוצים, קרוב לפלשוב שבפולין. הגרמנים אמרו לנו שנמסור להם את הכסף וכול דברי הערך. לא החליפו לנו במחנה את הבגדים שאיתם הגענו מהבית וכך יכולנו לתפור בתוך הבגד,תאים לכסף. אני החבאתי כסף במקום הכתפיים שבחליפה. היו כאלה שהיה להם כסף בכיסים והם לא רצו למסור לגרמנים. היהודים התחילו להסתיר בתוך האדמה בכול מיני מקומות שחשבו שהם יוכלו לחזור ולקחת את הכסף. אם הגרמנים ראו את מעשיהם הם לקחו אותם וירו בהם במקום.

במחנה הזה בנינו מסילת- ברזל.

הייתה רכבת קטנה עם קרונות קטנים. העמסנו אדמה בקרונות ושפכנו את האדמה במקום הצורך. לא פעם קרה שקרון ירד מהפסים, התהפך וסחב אחריו את יתר הקרונות. האחראי על העבודה, הגרמני, כשהוא ראה מה שקרה הוא תפס מה שהיה קרוב לידיו, טוריה, מקוש... והרביץ עד שבן האדם לא יכול היה יותר לקום. אני גם עבדתי בזה.

אחרי כמה זמן העבירו אותי לעבודה
גם מן הקור של הכלים סבלנו. לעגלות היו ידיות. והברזל שלהן היה חשוף בלי כיסוי של גומי. הידיים היו נדבקות לברזל והעור היה מתקלף. זה היה נורא.

עשינו גשרים ולא פעם אותו גרמני נתן לי פרוסת לחם יבש ומנה של מרק. הגרמני ראה איך אני עובד ושומר על המכונה. אחרי העבודה הייתי מנקה, רוחץ אותה שלא ישאר בטון עליה וכל זה התרחש בחורף קר. הוא ראה את זה והוא עזר לי הרבה עם המנה של המרק.

משם העבירו אותי למחנה ירוזולימסקה ליד קרקוב שבפולין. הגרמנים בנו שם מחנה על בית הקברות של קרקוב. זה היה מחנה מעבר. הגיעו למחנה זה מכל מיני מקומות. על המחנה היה אחראי גרמני אס אס. הוא כל היום היה מטייל עם האקדח ביד ומי שלא מצא חן בעיניו הוא ירה בו בלי שום דיבורים.
במחנה זה עבדנו רק בניקיון.

משם שלחו אותי למחנה רקוב אייזן הוטה בפולין. זה היה בית-חרושת לפלדה. בחוץ היו מונחים ערימות אדמה. כול סוג של אדמה מכיל אחוזי ברזל 10% עד 80 אחוז. היו גם ערימות של גרוטאות של ברזל. היו מהנדסים שתפקידם היה לומר מהי כמות החומר שיש לשים בתוך התנור. זה היה בנוי בעיגול כמו משפך ולשם שפכנו את כל החומר. זה נפתח ונשפך פנימה לתוך התנור. המקום הזה, להיכן שהחומר נשפך, נקרא "גיחטה".
כל פעם שהחומר נשפך פנימה, היה מכה בנו גל של גזים חזקים ורעילים. החום בתנור היה גבוה מאוד מאוד (1600 מעלות) ואנחנו ממש היינו נחנקים ורק בנס ניצלתי.
אני עבדתי יחידי עם פולנים. הם נתנו לי הרבה מרק ולחם והבאתי למחנה וחילקתי לאנשים במחנה.
גם בזמנים כאלו לא איבדתי את צלם האנוש ועזרתי לאחרים.

מהמחנה הזה שלחו אותי למחנה "סקארז'יסקו" בפולין. במחנה הזה עשו פגזים אותם שמו בקרונות שנסעו על פסי רכבת רחבים וצרים שנמתחו בין העצים. מאות ידי אנשים דחפו עשרות קרונות וקרוניות עמוסות פגזים כבדים.
היו שלוש מחנות בסקארז'יסקו ורק A ורק B ורק C.

ורק A היה בסדר. הכי נורמאלי היה ורק B .היה בו הכי הרבה צלם אנוש. אפשר לומר שורק C היה הכי גרוע.
אותי שמו ב"ורק C". בית חרושת לנשק. כשהביאו טרנספורט של כמה אלפי איש, לאחר כמה חודשים אפילו מחציתם לא נותרו בחיים. היו כל מיני מחלקות : מחלקת טרנספורט, מחלקת מילוי הפגזים. אני עבדתי במחלקה המקשרת בין הטרנספורט למילוי חומר הנפץ. אני הבאתי את התרמילים הריקים. כשנכנסתי למקום שבו ממלאים את חומר הנפץ (החומרים נקראו : הטרוטיל והפיקרין) לפגזים הריקים היה שם מחנק עצום. הורדתי כמה שיותר מהר את הפגזים הריקים מהמנשא של הפגזים כדי שאוכל לצאת החוצה ולנשום אויר. מי שעבד במילוי הפגזים התנפחו ואחרי זמן קצר מתו.
היו שם כמה הוצאות להורג בתליה. כשהוציאו להורג העמידו את כל האנשים במחנה כדי שכולם יראו ויפחדו.
מדי פעם היו מעמידים את כל האנשים ומי שכוחם לא עמד להם נלקחו ליער. היה עליהם לכרות בור שהיה למעשה קבר אחים שלשם הם נפלו לאחר שירו בהם.
שם כמה מהמשפחה מתו .

בחוץ חורף לא היו בגדים. הנעלים היו מעץ הולנדיות. היינו עושים בגדים מהשקים שהביאו את החומרים. אלו היו שקי "סלטרה". היינו קושרים אותם עם חוט ברזל. למי שהיה חוט היה לו יותר טוב. הצריפים היו מלוכלכים עם כינים. קשה לתאר. המחנה הזה היה קשה מאוד.
סקארז'יסקו ורק צה (C) היה הגרוע מכל המחנות שידעתי עד לזמן זה. הייתה שם ממש עבודת פרך.

מהמחנה הזה העבירו אותי למחנה בוכנוולד בגרמניה. הייתי שם כמה ימים. עבדתי בעבודות ניקיון. אבל גם בצריף היה צריך לשמור על סדר וניקיון. אפילו השמיכות היו צריכות להיות ישרות כמו סרגל. היו "מיטות" שינה שהיו למעשה 3 קומות של מדפי עץ. בכול הקומות היה קשה. זה שהיה חלש היה לו קשה לעלות למעלה. ומי שהיה ישן במיטות יותר נמוכות סבלו מאנשים שישנו מעליהם. אלו לא יכלו להתאפק מפאת החולשה וכל השתן ירד למטה. בכל דבר הייתה בעיה.

משם העבירו אותי לדורה מאטהאוזן שבגרמניה.
הגענו לבית חרושת מתחת לאדמה (לפני המלחמה כרו שם אבני שחם-גרניט). מערות ענקיות שחפורות מתחת לאדמה בהן יצרו את הטילים ששלחו על אנגליה ה "פאו ואפה" 1V ו 2V . עבדנו שם שעות, עד מתי שהתחשק להם.

במחנה דורה עבדו כ40-50 אלף איש. המערות היו באורך 13 קילומטרים. המערות היו בעצם אולמות ענקיים עם אלפי מחרטות ורכבת ומכונות-משא נכנסו לתוכם. היו עשרות כניסות למפעלים שמתחת

לאדמה. חוץ מזה היו מחוץ למפעלים התת-קרקעיים מגרשים עם כול מיני חלקים.

אני עבדתי בטרנספורט. הייתי מביא פנימה כול מיני חלקים על עגלה של ארבעה גלגלים.

פעם נכנסתי פנימה וגלגל אחד נכנס בין פסי הרכבת ולא יכולתי להוציא אותו כל-כך מהר. גרמני הגיע ונתן לי בוקס בשיניים והוציא לי שלוש שיניים. לא היה "תענוג". מאז לא מספיק שלא היה מה לאכול גם לא היו לי שיניים.

בסוף שנת 1944 היו 627,000 עובדי כפיה וכ 170,000 אסירים שעבדו בתעשיות החימוש. הם הועסקו במפעלים התת-קרקעיים שהרכיבו את מטוסי המסר שמיט ובייצור טילי ה 2V. 50,000 איש עמלו במפעלים שהיו שייכים ישירות לאס אס. האתר נבחר בגלל מחצבי אבן השחם (הגרניט). המשימה הוטלה על אלברט שפאר אדריכל צעיר מבית זעיר- בורגני במנהיים (גרמניה) שהלך שבי אחר הרעיון הנאצי. בתוך זמן קצר הפכו מאוטהאוזן ושלוחתו במחצבות גוזן למחנה-ריכוז מן הנוראים באירופה הכבושה .לאסירים לא הייתה זכות קיום.

לא פעם טסו מעל המחנה להקות שלמות של אווירונים השייכים לאנגלים או לאמריקאים והם הפציצו במאות טונות של פצצות את בית החרושת ולא קרה למבנים שמתחת לאדמה שום דבר.

כשהמטוסים הפציצו את המחנה הגרמנים היו רצים פנימה ראשונים. ממתי שקבלתי את המכה, מתי שהיו הפצצות אני רצתי למטבח למזבלה ומצאתי קליפות של סלק או תפוחי אדמה. מצאתי מים ושטפתי וככה אכלתי ולא קרה לי שום דבר. פעם מצאתי עצם של חזיר או פרה מלאה בתולעים וזה היה משהו דליקטס.

מי שלא אכל את הלחם שקיבלנו מהר מיד גנבו ממנו אותו. אחד גנב מהשני, מי שהיה יותר חזק החזיק מעמד.

בלילה, לאחר שגמרנו לעבוד, הלכנו לצריף. העמיסו עליינו אבן על הכתף והלכנו עד בית החולים ששם המתים היו מונחים בחוץ. אנחנו עברנו,דרכנו, עליהם ולאחר כמה מטרים היינו שמים את האבן. עד עכשיו אני לא יודע מה הייתה הכוונה שלהם.

התנאים במחנה דורה היו קשים מנשוא, לא להאמין שזה קרה בעולם הזה...

במחנה הזה היו מכול מיני ארצות: שבויים מצרפת, מברית המועצות ועוד מקומות. אחרי השחרור שהייתי כבר בארץ קראתי שהרוסים אכלו מהאנשים המתים.

במחנה הזה "דורה" סבלתי יותר מכל המחנות. עבודה קשה ואוכל לא מספיק. במחנות האחרים עבדתי אבל לא פעם קיבלתי פרוסת לחם או קצת מרק לא פעם אפילו מגרמני.
בדורה זה היה כבר לפני הסוף שלהם, של הגרמנים, הם התחילו להפסיד במלחמה והם נעשו אכזרים יותר.

ממחנה "דורה" שלחו אותנו ברכבת של קרונות משא. נתנו כיכר לחם וקופסת בשר חזיר והעמיסו אותנו דחוסים עד מאה איש בלי מים ונוחיות. ככה נסענו הלוך וחזור. מי שהיה חזק יותר גנב את הלחם אחד מהשני, ואת הצרכים עשיינו בתוך הקרון. רק הריח יכול היה להרוג את הבן אדם.

לאחר כשבועיים של נסיעה סוף סוף הגענו לרמפה של מחנה ברגן בלזן בגרמניה. כשהתחילו להוציא את האנשים מהקרונות היו הרבה מתים, וגם לא כולם יכלו ללכת. החיילים ירו בהם והשאירו אותם ככה.
במחנה ברגן בלזן כבר לא היו הרבה גרמנים כי האנגלים כבר היו קרובים למחנה.
היו מחסנים של תפוחי אדמה וסלק. רצנו לשם והוצאנו תפוחי אדמה ובישלנו אותם.
בברגן בלזן חיינו בבנייני אבן של הצבא הגרמני. הצפיפות הייתה גדולה מאוד והתנאים היו מינימאליים.
השמירה בסוף כבר לא הייתה רצינית כי רוב הגרמנים ברחו ונשארו רק הגרמנים הזקנים והם ידעו שזה הסוף.
<u>ב 15.4.1945 נכנס למחנה ברגן-בלזן טנק אנגלי.</u>

אז הבנו שהייסורים נגמרו. רוב ה S.S ברחו. את הגרמנים שלא ברחו האנגלים תפסו ונתנו להם לנקות את המחנה מהמתים ולעשות סדר בתוך המחנה.
אנחנו, אלה מבינינו שהיינו יותר בריאים יצאנו לכפרים מסביב למצוא אוכל. אני זוכר שנכנסו כמה חברה לבית וראינו נשים אבל לא הרגשנו אליהן שום משיכה מה שחשוב היה אוכל. ירדנו למרתף ושם מצאנו כל מיני ריבות ממני הדר שונים. לחם לא היה להם. אכלנו וגם לקחנו כמה צנצנות למחנה. האנגלים לא נתנו לנו לצאת יותר מהמחנה. אם הם תפסו מישהו הם הענישו אותו.
האנגלים נתנו לאנשים קופסאות שימורים של חזיר. הקופסאות הכילו אחוז שומן רב והאנשים לא היו רגילים לאכול בכלל ובמיוחד לא אוכל שמן ובכמויות גדולות וכך מתו אלפי אנשים לאחר השחרור.
אני לא אכלתי מהקופסאות האלה. אני אכלתי תפוחי-אדמה.

התחלתי לחפש מישהו מהמשפחה שנשאר בחיים.
מצאתי את הבן דוד פיינר יצחק. אבא שלו היה אח של אמא שלי. הוא היה חייל בצבא הפולני לפני המלחמה אך את המלחמה עבר כמו כולם. הלכנו לגור יחד. אוכל קיבלנו מהמחנה. הוא התחיל להיות סוחר. התחיל עם סיגריות קפה הוא הביא את זה לחדר והיו באים וקונים. אותי השאיר לשמור על הדברים וגם אני הייתי מוכר אותם. הוא לא אמר פעם אני אתן לך כמה מרק, אני ראיתי מה שהולך לא רציתי להישאר יותר. שמעתי שיש מקומות שהיו אוספים את הצעירים בכדי שיסעו לארץ ישראל.

אני ועוד אחד נסענו להמבורג בגרמניה (ליד הים הבלטי).
חיפשנו בניין שנמצא בבלנקניזה ליד המבורג. היה שם בית שהבריגאדה החזיקה והם טיפלו בנוער ששרד מהשואה. נסענו עם הצבא האמריקאי. החיפושים אחרי הבנין בבלנקניזה היו קשים. הנהגים היו כושים. הם טסו עם מכוניות המשא, הם קיבלו אותנו יפה נתנו לנו שוקולדים, ביסקוויטים. הם היו טובים איתנו. הם נעצרו ולקחו אותנו. לפי המראה הם ידעו מי אנחנו. לדבר איתם לא יכולנו כי לא ידענו אנגלית, אבל אמרנו להם המבורג. הם הכירו למה הכוונה כשאמרנו המבורג, אך הם לא הכירו את השם בלנקניזה. ולכן לפני המבורג הם הורידו אותנו ואנו פגשנו גרמנים. לא כולם ידעו אבל מצאנו אחד שידע והוא עזר לנו.

הגענו ברגל והם קיבלו אותנו יפה. בבריגאדה נתנו לנו בגדים אוכל. נאספו חברים וחברות, למדנו עברית והם נתנו לנו שם: ״קיבוץ בוכנוולד״ חיכנו לאות לנסוע לארץ ישראל.
אנשי הבריגאדה הגיעו עם מכונות משא. הלבישו אותנו בבגדי הבריגאדה (של הצבא האנגלי). אסור היה לקחת מזוודה, רק תרמיל גב. האנשים שהיו להם בגדים של הבריגאדה התיישבו מקדימה והיתר מאחורה בלי הבגדים הצבאיים. ככה העבירו אותנו את הגבול מגרמניה להולנד.
מהולנד העבירו אותנו לבלגיה, לעיר ״אנטוורפן״.
נשארנו שלושה חודשים באנטוורפן (קרוב לים הצפוני).היינו כלואים שם מאה אנשים בבית.
שם אכלנו ,שתינו והעברנו את הזמן. זה היה בית בלי דלתות ובלי חלונות. על החלונות שמו שמיכות . סידרו מים בחוץ . התרחצנו עם מים קרים...
היו איתנו ארבעה מהבריגדה :אבנר שכביץ, יחזקאל באום (אילן), ירחמיאל ברעם ולוניה.
אנשי הבריגאדה הרימו שרוולים וככה הם התרחצו ואילו אנחנו הורדנו את כל הבגדים והתרחצנו בחוץ בקור.

אנחנו 70 איש ואישה היינו ביחד והשם שניתן לנו כקבוצה היה ״קיבוץ בוכנוולד״.

היו חברה ממחנה גרינגסהוף.
לאחר התאחדנו והשם של כולנו היה ״קיבוץ בוכנוולד״.

מאנטוורפן העבירו אותנו במשאיות של הבריגדה לצרפת ל״מרסיי״ (שעל חוף הים התיכון). היינו במחנה כמה זמן עד שהגיעה **אוניה בשם ״תל-חי״.** היינו בה 733 אנשים , האונייה שקלה 500 טון ברוטו.
היינו בדרך 12 יום ללא תנאים. בדרך הייתה סערה והמים עלו על הסיפון. רצינו להגיע לחוף ישראל מבלי להיתפס. האוניה הסתובבה בים אך בסופו של דבר הבריטים תפסו אותנו והביאו אותנו ל״עתלית״. אנחנו התנגדנו ,זרקנו עליהם כל מיני דברים. היו כמה פצועים מתוכנו. על האוניה היה כתוב ״לפנמה״, כלומר, היינו כל הזמן בלתי ליגליים.
הגענו ארצה ב 28.3.46 .

ישבנו כמה זמן בעתלית וחברים מקבוץ אפיקים באו והוציאו אותנו על-ידי רשיונות מהבריטים. כל ה 70 חברים החזקנו מעמד ביחד. לקחו אותנו באוטובוס לקיבוץ.
קיבלו אותנו יפה בקבוץ אפיקים. השם של הקבוצה שלנו בקיבוץ נשאר ״בוכנוולד״. עשינו **הכשרה** באפיקים כדי שנדע להקים קיבוץ חדש.
הקיבוצניקים היו מרוצים מאיתנו . כולנו היינו צעירים שיודעים לעבוד.
באו לנאום לפנינו . דוד בן-גוריון הגיע וגם גולדה מאיר נשאה דברים.
בערבים לימדו אותנו קרוא וכתוב ומאז אני קורא כל ערב את העיתון היומי. בביתי יש תמיד ספרים רבים.

בהתחלה לקחו אותנו לטיולים.

באפיקים עשינו אימונים עם מקלות ועם רובה אנגלי.
באחד מימי האימונים עברנו את הגבול הסורי. נכנסנו למערות עם אלפי עטלפים בתוכם. הגענו עד סוסיתא וחזרנו בשלום.

קיבוץ אפיקים היה קיבוץ מפותח מאוד. היה בו בית חרושת לבדים. עבדו בו פועלים מטבריה.
בקיבוץ הייתה רפת גדולה, מכונות משא והרבה מכונות חקלאיות.

התחלתי לעבוד כחצרן. היה שם מחסן גדול לתבואות ומכונות מגריסה. היינו עושים תערובת,אוכל, לבהמות. היו מביאים שקי דורה מסוריה . כל שק שקל 140 ק״ג והיה סבל מטבריה. כשהסבל לא היה מגיע לעבודה אני הייתי מוריד את השקים מהמכונות. במחסן ששמו את השקים היו המון נחשים שחורים וחולדות. את הנחשים לא הרגנו כי הם אכלו את החולדות אבל שמנו מלכודות לחולדות וכאשר נכנסו 2-3 חולדות למלכודת היינו מטביעים אותם בחבית מים.

לאחר מכן עבדתי בתור עגלון. אני הייתי מביא את העגבניות והמלפפונים מהשדה וכן את הבננות מהמטע. הבננות היו טעימות מאוד כיוון שקיבלו הרבה מים. אכלנו אותן עם שמנת. היה אוכל טוב.
בסוף הייתי טרקטוריסט.

לפני מלחמת השחרור יצאנו מקיבוץ אפיקים להתיישבות 17 גברים ואישה אחת בלבד. קבלנו שטח "בנחלת יהודה" על יד ראשון- לציון.שאר חברי "קבוצת בוכנוולד" נשארו עוד חודשים מספר באפיקים.
עבדנו בכל מיני עבודות. אני עבדתי בסלילת כבישים ובהכנת בלוקים לבניין. היה צריך לעשות כמות מסויימת של בלוקים ביום, זה נקרא היה "נורמה", אחרת לא היית מקבל את שכרך. התשלום עבר ישר למזכירות הקיבוץ.

אחרי זה קנינו פרידות מקיבוץ אפיקים והחברים החליטו שאני אהיה עגלון כך הייתי העגלון הראשון בקיבוץ.
קמתי מוקדם בבוקר והאכלתי את הפרדות ויצאתי איתן לעבודה. עבדתי איתן בחרישה בין עצי הפרי שבפרדס. אם לא היינו חורשים היו גדלים קוצים ואי אפשר היה להגיע לעצים.

עבדתי עם הפרדות גם בהובלות של דשן (זבל של פרות) לפרדסים.
העמסתי את הדשן לבד על העגלה מבור שליד הרפת והובלתי אותו לפרדס ושם הורדתי אותו בערימה.
הובלתי עם הפרדות גם בלוקים לבניין.

עבדתי עד הערב. לא היה בזמנו שעון לכל אחד ולא שמנו לב למספר שעות העבודה אלא עשיתי את העבודה שהייתי צריך לעשות ואז הייתי חוזר לקיבוץ.

את האוכל הכינו אלו שעבדו במטבח. בנוסף היו תורנויות של עבודות מטבח, עריכת שולחנות ...
בדר"כ שבת היה יום מנוחה. עשיתי כל מיני עבודות נחוצות לקיבוץ ביום שבת.

אחרי כמה חודשים קיבלנו בתים של המושבה הגרמנית. שמו של הקיבוץ שלנו היה אז "בוכנוולד". לאחר מכן שונה שמו של הקיבוץ לנצר-סירני .
קיבלנו טרקטור בולדוזר די פור D4.

אני ופרדי דיאמנט עבדנו עם הטרקטור בעבודות חוץ.

הקיבוץ שלנו היה "משק- ספר" ולכן עבדתי עם הטרקטור בכל מיני מקומות והכנתי ביצורים ותעלות נגד טנקים.
ישרתי כפרים ערביים.
עשיתי ביצורים ותעלות נגד טנקים על יד תל השומר וביהודיה שהיום נקרא יהוד.
כשעבדתי ביהודייה הירדנים עשו התקפה חזקה והיה קרב גדול בין הירדנים לבין הצבא שלנו. נפלו הרבה חיילים. היו הרבה "חיילי אצל" שנפלו.

אני עבדתי עם הטרקטור ברחתי עם הטרקטור נכנסתי איתו לתעלת נגד טנקים בכל אופן הטרקטור קיבל ארבעה כדורים והיה מזל שלא פגעו במיכל הדלק. יצאתי בשלום וגם לטרקטור לא קרה יחסית שום דבר. באו קצינים גבוהים ראיתי את יצחק שדה ועוד קצינים גבוהים.

חוץ מזה שלחו אותי לשמירה. שמרתי כמה זמן בכיס-פלוגיה ששם היה קרב עם המצרים. במקום היה ג׳מאל עבדול נאצר המפורסם. (שהיה לאחר מכן נשיא מצרים).

במקום שקיבלנו (שהיום הוא נצר סירני) הייתה לפני המלחמה מושבה גרמנית. היו כמה בנינים סידרנו אותם (לאחר הם שימשו כבית הספר). חדר ילדים, חדר אוכל ויתר לחדרי מגורים.
אז העברנו את כל החברים מקיבוץ אפיקים. התחלנו לעבד את השטחים. היו פרדסים. עשינו שטח לגן- ירק ויתר השטחים לפלחה.
היינו כמו משפחה.

אני לא יכול לשכוח את האסון שקרה **<u>לאברהם פרלמן</u>** הוא עשה סיור בשטח עם סוס ועלה על מוקש הסוס נהרג במקום והרסיסים פגעו באברהם. הבאנו אותו לבית חולים תל-השומר. הוא היה הרבה חודשים בבית-חולים והבריא.

עוד אסון קרה לנו. כשהמצרים הפציצו את התחנה המרכזית בתל אביב, חבר הקיבוץ, יהודה, היה בתחנה. הוא נהרג ולא מצאנו ממנו שום דבר. אנחנו נתנו שם לגבעה ״**גבעת יהודה**״. זה מקום יפה. בריכת שחיה יפה ומסביב עצים.

לרווקים בקיבוץ לא היה קל כי לא היו בנות שרצו להיכנס לקיבוץ ואני כבר לא הייתי צעיר ורציתי מאוד להקים משפחה. אם הייתי מוצא בחורה לא הייתי עוזב את הקיבוץ בשום אופן. אני הרגשתי מצוין בקיבוץ. לא רציתי לעזוב. בנים באו לקיבוץ בנות לא באו. לא היו לי שום דאגות. עבדתי עם הטרקטור בפלחה או עם הבולדוזר. אחרי כמה זמן החלטתי לצאת מהקיבוץ ולחפש אישה כדי לבנות משפחה בארץ ישראל.

כשיצאתי מהקיבוץ מצאתי מקום עבודה כנהג טרקטור.
סללתי כבישים בארץ. סללתי את ״מעלה-עקרבים״ בנגב ואת כביש הדסה עין-כרם בירושלים.

אחרי כמה חודשים קיבלתי צו להתייצב לצבא ב 22.2.1950.
עשיתי טירונות בסרפנד. אחרי הטירונות שלחו אותי לגולני סידרו אותי במפקדה בבן-עמי עבדתי בתור נשק במחסן נשק וגם במחסן המדים. הסתגלתי מהר למקום. הקצינים אהבו אותי הביאו את האקדחים לנקות ולסדר.

נסענו לים, לעכו, לנהריה או לחיפה. בילינו בבתי קולנוע.
לי לא היה להיכן לחזור, לא היה לי בית. ככה שנשארתי הרבה בבסיס.
כשהשתחררתי לקחתי חדר בשכר-דירה עד שהצלחתי לקנות דירה קטנה ברעננה. אחרי השחרור מהצבא עבדתי בטרקטור אצל כמה חברות.
לאחר מכן עבדתי כבורסקאי במפעל לעורות בכפר-סבא אצל הדוד שלי פיינר יצחק.

בארץ מצאתי גם את סלה. אבא שלה היה אח של אימא שלי. שם המשפחה שלה מהבית היה פיינר. סלה גרה בחולון וילדיה הם יצחק ודבורה.

את חיים רוזג׳אל, אח של אבא שלי, מצאתי באזכרה לזכר הקהילה שלנו, פרושוביץ, בחולון ששם אמרו שיש אדם בשם זה בחיפה. חיים היה בתקופת המלחמה בצבא הפולני וכאשר הצבא הרוסי נכנס הם לקחו אותו עימם לרוסיה. לאחר המלחמה הוא חזר לפולין ומשם הוא עבר הלאה עד שהגיע לארץ. הוא עבד כל השנים במספנות נמל חיפה.

בשנת 1954 התחתנתי עם חנה חכם ז״ל. גרנו בהתחלה ברעננה ולאחר עברנו לכפר-סבא. מאז ועד היום אני ושתי בנותיי הנשואות גרים בכפר-סבא.

לסיום רציתי לומר כי אני עברתי הרבה מאד מחנות עבודה במשך 6 שנים. יותר נכון היה לכנות אותם מחנות השמדה באמצעות עבודה.
שרדתי את התופת. נשארתי עם צלם אנוש על אף כל מה שעיני ראו.
מקווה אני שמדינה זו תהיה התקווה, כשם ההמנון שלנו, לעמנו ושנדע שאסור לקבל שום דבר כמובן מאליו וצריך לשמור ולהגן על זכות קיומנו.